

a termékekkel kapcsolatos kritika hiánya;
nem ismerik megfelelően az általuk forgalmazott termékeket.

Az adatbázis-előállítók által nyújtott oktatás ellenérve:

termékeikkel kapcsolatos kritika hiánya;
elégtelen tájékoztatás az olyan adatbázisokról, amelyek esetleg túltesznek saját szolgáltatásaikon;
egyidőben túl sok hallgatót oktatnak;
a hallgatók szaktudása túlságosan eltérő;
az oktatás idegen nyelven történik;

- b) *gyakorlott keresők alkalmazása.* Igen súlyos probléma, a megfelelő szaktudású keresők hiánya miatt. A közvetítők oktatásának intézményesítését főleg a megfelelő oktató személyzet hiánya akadályozza;
- c) *gazdasági problémák.* A felhasználók a díjakat túl magasnak tartják, vagy nem megfelelő számukra a szolgáltatás árpolitikája: az éves előfizetés (a felhasználó esetleg nem tudja, hogy befektetése visszatérül-e); a szolgáltatás díja az igénybe vett rendszerek számától függ; bizonyos időn belül a szolgáltatás minimális díjat számít (a felhasználók kisebb kérdéseiket összekapcsolják, így a keresésnél elveszik a közvetlen válaszadás előnye); írásjelek száma szerinti díjszabás, az ellenőrzés, visszautalás problémája.

2.22 A végső felhasználók szempontjából

A végső felhasználóknak kellene az on-line szolgáltatásokból a legtöbbet profitálniuk, mégis a statisztikák szerint alig 5%-uk használja ki a szolgáltatásokat maximálisan.

A problémák a következők:

- a) *oktatás* (kérdés, hogy évi néhány keresés érdekében érdemes-e időt és energiát fordítani az oktatásra. Amelyik felhasználó megfelelő szaktudást sajátít el, ki van téve annak, hogy közvetítői munkakörbe csábítják. A közvetítők viszont nem képesek a rendszerek és adatbázisok számának növekedéséből adódó megnövekedett igényeket kielégíteni, ezért – különösen a bonyolult rendszerek esetében – szükség van a végső felhasználók képzésére is);
- b) *titkosság.* (a felhasználó kutatási témájának titkossága miatt nem használ sem hazai, sem külföldi rendszereket);
- c) *minőségi ellenőrzés hiánya* (a National Bureau of Standards felmérése szerint a tudományos szakirodalom adatainak kb. 50%-a különböző okok miatt használhatatlan);

d) *az elsődleges dokumentumok beszerzésének nehézsége* (ha nincs lehetőség az elsődleges dokumentumok gyors és egyszerű beszerzésére, az on-line rendszer értéke jelentősen csökken).

/MOUREAU, M. L.: *Problems and pitfalls in setting up and operating an online information service.* = *Online Review*, 2. köt. 3. sz. 1978. p. 237–244./

(Novák István)

On-line bibliográfiai keresőszolgáltatások felhasználóinak felkészültségére vonatkozó jellemzők, ipari és egyetemi környezetben

Tekintettel arra, hogy az on-line szolgáltatásokat csak az utóbbi öt évben kezdték széles körben használni, még nem nagyon vannak adatok e szolgáltatások felhasználóiról. E tanulmány különböző felkészültségű és tapasztalattal, rendkívül eltérő feladatokkal megbízott alanyokat vesz vizsgálat alá, akiknek *a műszaki információ iránti igényük is igen heterogén.* Munkahelyük részint az ipari termelés, részint pedig a felsőoktatás területe. A vizsgálat 262 ipari és 70 egyetemi munkahelyen dolgozó szakembert vesz tekintetbe az on-line keresőszolgáltatások potenciális felhasználójaként.

Mielőtt a résztvevőket megismertették volna az on-line keresés módjával, felmérték képzettségüket, korábbi munkahelyeiket, éppen ellátott munkakörüket, eddigi információs igényeiket és szokásaikat, valamint az on-line bibliográfiai keresésben szerzett esetleges tapasztalataikat. Ezt követően került sor az on-line szolgáltatás bemutatására. Az ipari szakemberek közül 108 részére 345, az egyetemiak közül pedig 50 részére 353 keresést végeztek a kísérlet során.

A szóban forgó vállalkozás két kérdésre kívánt választ kapni:

Vannak-e az információs igényeknek olyan *demográfiai és felkészültségi jellemzői*, illetve korábbi on-line tapasztalatokra vonatkozó olyan elemei, amelyek összefüggésben állhatnak az on-line keresőszolgáltatások későbbi igénybevételével?

Vajon ezek az összefüggések viszonylag *állandóak-e* a különböző környezetekben?

A kérdések megválaszolása érdekében *két kutatási módszerrel éltek:*

1. *Kétvariációs elemzés* az összegyűjtött információs anyagból. Ez háromféle adatcsoportra terjedt ki:

- demográfiai jellemzők, szakmai képzettség, jelenlegi beosztás;
- kialakult információs stílus;
- korábbi on-line keresési gyakorlat.

Az on-line szolgáltatások kezdő használóinak
felkészültségi jellemzői munkahelyi környezet szerint

	Ipari		Egyetemi	
	Összesen	A felhasználók százaléka	Összesen	A felhasználók százaléka
<i>Születési év</i>				
1930 előtt	80	33,7	12	50,0
1930–39	92	40,2	8	87,5
1940 vagy ezután	84	50,0	49	75,6
<i>Nem</i>				
férfi	256	41,0	61	72,1
nő	5	60,0	9	77,8
<i>Diploma szintje</i>				
doktorátus	84	66,6	42	72,8
magiszteri fokozat	58	31,0	7	57,2
magiszternél alacsonyabb szint	120	28,3	21	76,2
<i>A legmagasabb végzettség szakterülete</i>				
mérnöki tudományok	66	24,3	–	–
kémia	156	45,5	67	71,7
szerves kémia	20	80,0	8	62,5
vegyésmérnök	61	31,1	–	–
egyéb kémia	75	48,0	59	72,9
egyéb szakterületek	29	51,8	3	100,0
<i>Jelenlegi beosztás</i>				
vezető	68	33,8	–	–
nem-vezető	194	43,8	–	–
professzor	–	–	15	66,7
egyéb oktató	–	–	10	80,0
ösztöndíjas (fellow)	–	–	4	75,0
doktoráló	–	–	26	81,8
egyéb	–	–	15	60,0

2. *Többvariációs elemzés*, amely lehetővé teszi, hogy az összes statisztikusan szignifikáns előrejelző változó regressziós egyenletbe lépjenek, ahol a kritérium az on-line bibliográfiai szolgálat későbbi használata vagy nem-használata.

A demográfiai és a szakmai képzettségre vonatkozó jellemzőket az 1. táblázat tartalmazza. Az alanyok között – mindkét munkahelytípus esetén – elég kevés a nő, így az e szempont szerinti elemzésnek nincs értelme. A korábbi kutatásokkal összhangban viszont kitűnik, hogy az életkor nagymértékben függ össze az on-line használattal: *a fiatalabb szakemberek szívesebben lépnek a felhasználók körébe*. A beosztás szintén szorosan összefüggésben van az on-line későbbi használatával. Az ipari vezetőkből ritkábban lesznek felhasználók, mint a beosztottakból. Az egyetemi tanárok ugyancsak kevésbé veszik igénybe az ilyen szolgáltatásokat, mint az oktató személyzet más tagjai.

Az információs igények/szokások és az on-line szolgáltatás használata közti összefüggéseket tartalmazza a 2. táblázat. A kialakult munkahipotézis szerint

összefüggésnek kell lennie ezen adatok és az on-line keresőszolgáltatás későbbi használata között. Azt is feltételezték, hogy az információkeresésre fordított idő nagysága és az alkalmazott módszer határozottan összefügg az on-line keresőszolgálat használatával. Az eredmények éppen azt mutatják, hogy ez az összefüggés csak kismértékű. *Ha valakinek nagy az információ-szükséglete, valószínűbb, hogy használni fogja az on-line szolgáltatásokat*. Másrészt viszont, ha a hagyományos módszereket gyakran és megelégedéssel használják, kevésbé valószínű, hogy áttérjenek az új módszerekre.

A 3. táblázat tükrözi a korábbi on-line tapasztalatok és a szolgáltatás későbbi használata közti összefüggést. Az ipari környezetben azok, *akik már korábban is használták az on-line szolgáltatásokat, nagyobb eséllyel maradnak további felhasználók*. Egyetemi környezetben nincs határozott összefüggés a korábbi tapasztalat és a későbbi használat között.

Összefoglalva az eredményeket: nem sok tényező jelzi előre, hogy milyen felkészültségű szakemberek fogják

2. táblázat

Az on-line szolgáltatások kezdő használóinak korábbi
információs stílusa munkahelyi környezet szerint

	Ipari		Egyetemi	
	Összesen	A felhasználók százaléka	Összesen	A felhasználók százaléka
<i>Az információkeresésre fordított idő hetente</i>				
4 óra vagy kevesebb	138	42,8	44	68,2
több mint 4 óra	107	40,2	23	82,5
<i>A szakirodalom olvasására fordított idő hetente</i>				
4 óra vagy kevesebb	120	32,5	27	74,1
több mint 4 óra	133	49,6	42	73,8
<i>A kollégákkal folytatott vitákra fordított idő hetente</i>				
4 óra vagy kevesebb	101	47,5	34	76,5
több mint 4 óra	151	38,4	33	75,8
<i>Saját információs gyűjtemény használata</i>				
alkalmilag vagy kevésbé	28	35,7	10	70,0
gyakran	46	45,7	11	73,6
rutinszerűen	188	41,0	48	75,0
<i>Szakirodalmi indexek használata</i>				
soha	45	24,4	7	71,4
ritkán vagy alkalmilag	138	39,9	17	47,1
gyakran vagy rutinszerűen	78	52,6	34	76,5
<i>Szabványok használata</i>				
ritkán vagy soha	131	32,1	13	77,0
alkalmilag	63	41,3	14	64,3
gyakran vagy rutinszerűen	65	58,5	41	73,2
<i>Primer források átnézése</i>				
alkalmilag vagy kevésbé	111	24,3	13	61,6
gyakran	63	42,9	18	61,2
rutinszerűen	88	61,4	38	81,6
<i>Könyvtári tájékozódás</i>				
ritkán vagy soha	54	20,4	18	72,3
alkalmilag	79	39,2	17	82,4
gyakran vagy rutinszerűen	129	51,2	34	67,7
<i>Más munkákban idézett művek felhasználása</i>				
alkalmilag vagy kevésbé	166	31,3	17	47,1
gyakran	51	52,9	24	75,0
rutinszerűen	44	63,6	27	89,9
<i>A jelenlegi információkeresési eszközök megfelelőek</i>				
határozottan vagy valamelyest egyetért	164	39,6	42	66,7
határozottan vagy valamelyest nem ért egyet	93	44,1	28	82,2
<i>A jelenlegi források megfelelőek</i>				
határozottan vagy valamelyest egyetért	210	43,3	54	68,5
határozottan vagy valamelyest nem ért egyet	49	34,7	16	87,5
<i>A jelenlegi forrásokat túl sok időbe telik megtalálni</i>				
határozottan vagy valamelyest egyetért	85	41,2	35	82,9
határozottan vagy valamelyest nem ért egyet	164	42,1	31	64,6
<i>A jelenlegi források korszerűek</i>				
határozottan vagy valamelyest egyetért	213	43,2	53	69,9
határozottan vagy valamelyest nem ért egyet	38	34,2	16	81,3

A korábbi on-line tapasztalatok összefüggése a jelenlegi on-line keresőszolgálat használatával, munkahelyi környezet szerint

	Ipari		Egyetemi	
	Összesen	A felhasználók százaléka	Összesen	A felhasználók százaléka
<i>Korábban használt-e on-line szolgáltatást</i>				
igen	32	56,2	17	64,7
nem, de ismeri a szolgáltatást	75	44,0	26	80,8
nem, és nem is ismeri a szolgáltatást	152	37,5	27	70,4
<i>Az on-line szolgáltatás használatának gyakorisága az előző évben</i>				
soha	242	39,7	57	73
ritkán	16	50,0	3	66,7
alkalmilag vagy többször	4	100,0	8	75,0
<i>Az on-line szolgáltatás használatával javítani szándékozik a jelenlegi módszerén</i>				
igen	104	54,8	41	80,5
nem, nem tudja	154	33,2	28	64,3
<i>Az on-line szolgáltatással kapcsolatos egyéb megjegyzések</i>				
általában pozitív	117	48,7	31	83,9
általában negatív	15	13,3	2	50,0
egyéb	56	42,9	16	68,8

használni az on-line szolgáltatásokat a későbbiek során. A jellemzők összefüggése között *nem sok hasonlóság van az egyes környezettípusokban*. Ennyiben a jelen vizsgálat megerősíti CURTIS és STERN korábbi eredményeit. Mindazonáltal megállapítható, hogy a korábbi információs stílus, a hagyományos információs forrásokkal való megelégedettség foka és az on-line szolgáltatások

hasznossága iránti pozitív állásfoglalásnak van némi hatása az on-line szolgáltatások további használatára.

/BAYER, A. E.-JAHODA, G.: Background characteristics of industrial and academic users and nonusers of online bibliographic search services. = Online Review, 3. köt. 1. sz. 1979. p. 95-104./

(Pröhle Éva)

KIADVÁNYOK

Adatok a beruházási javak európai piacairól

Published data on European industrial markets.

London, Industrial Aids Ltd., 1979. 237 p.

Konjunktúra és Piackutató Intézet rakt. sz.: Sz 13.161

Az angliai *Industrial Aids vállalat** fontos referenz kiadványt adott az érdeklődők, elsősorban a piackutatók és a külkereskedelemben érdekeit vállalatok

információs szakemberei kezébe a beruházási javak európai piacáról készült tanulmányok bibliográfiászerű összeállításával.

A kiadvány első része az egyes ipari rendeltetésű termékek piacát feltáró, a készítő cégtől vagy kiadótól korlátozás nélkül beszerezhető, ún. *multi-client tanulmányokat* (összesen 1500-at) sorolja fel az összeállító cégek betürendjében.

A felsorolás az alábbi adatokat tartalmazza:

- a készítő cég neve, címe,
- a tanulmány címe,
- a tanulmány nyelve,
- a megjelenés időpontja,
- a kiadvány terjedelme,
- ára.

* Industrial Aids Limited (IAL): Terminal House, 52 Grosvenor Gardens, LONDON SW1W. Elsősorban az ipari rendeltetésű termékek marketingjével, piackutatásával és a vállalati managementtel foglalkozó szolgáltató vállalat. 1966 óta működik.